

S. AURELII AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

TRACTATUS

ADVERSUS JUDÆOS.

CAPUT PRIMUM. — 1. *Severitatis Dei exemplum in excisione Judæorum; bonitatis vero, in insitione Gentium. Judæorum cæcitas ex scripturis Veteris Testamenti convincenda.* Beatus apostolus Paulus, doctor Gentium in fide et veritate, exhortans nos ut in eadem fide, cujus idoneus minister effectus est, stabiles firmique maneamus, præcepto admonet, terret exemplo. *Vides, inquit, bonitatem et severitatem Dei: in eos quidem qui occiderunt, severitatem; in te autem bonitatem¹, si permanseris in bonitate.* Hoc dixit utique de Judæis, qui tanquam rami ex illa olea, quæ in sanctis Patriarchis tanquam in radice fructifera, propter infidelitatem fracti sunt; ut Gentium propter fidem insereretur oleaster, et fieret particeps pinguedinis oleæ ramis naturalibus amputatis. Sed noli, inquit, *gloriarì adversum ramos: nam si gloriaris, non tu radicem portas, sed radicem te.* Et quoniam salvantur aliqui ex illis, continuo subjunxit: *Alloquin et tu excideris. Sed et illi si non permanserint in infidelitate, inserentur: potens est enim Deus iterum inserere eos (Rom. xi, 18-23).* Illi autem qui permanent in infidelitate, ad illam sententiam Domini pertinent, ubi ait: *Fillii autem regni hujus ibunt in tenebras exteriores; ibi erit fletus et stridor dentium.* Gentes autem permanentes in bonitate, ad illud quod superius ait: *Multi ab oriente et occidente venient, et recumbent cum Abraham et Isaac et Jacob in regno caelorum (Matth. vii, 12, 14).* Itaque illis Patriarchis in radice viventibus, et infidelis superbia naturalium ramorum justa Dei severitate confringitur, et fidelis humilitas oleastri gratia divinæ bonitatis inseritur.

2. Sed quando Judæis ista dicuntur, Evangelium Apostolorumque contemnunt, et quod dicimus non audiunt; quoniam quod legunt, non intelligunt. Nam utique si intelligerent de quo prædixerit propheta, quem legunt, *Dedi te in lucem gentium, ita ut sis salus mea usque in fines terræ (Isai. xlix, 6);* non sic cæci

essent, non sic egredi, ut in Domino Christo nec tunc agnoscerent, nec salutem. Item si intelligerent, quod infructuose atque inaniter cantant, de quibus sit prænuntiatum, *In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (Psalm. xvii, 5);* ad sonum Apostolorum evigilarent, et verba eorum divina esse sentirent. De sanctis ergo Scripturis, quarum et apud ipsos magna habetur auctoritas, sumenda sunt testimonia, quorum et si nolint oblata utilitate sanari, aperta possint veritate convinci.

CAPUT II. — 3. *Instrumenti Veteris librorum ad nos pertinere, eorumque præcepta per nos melius impleri.* Sed primo eorum illo redarguendus est error, qui putant ad nos ideo non pertinere Instrumenti Veteris libros, quia jam non vetera, sed nova sacramenta servamus. Dicunt enim nobis, *Quid apud vos facit lectio Legis et Prophetarum, cujus præcepta servare non vultis? eo quod carnem præputii non circumcidimus masculinam¹, et vescimur carnibus quas Lex dicit immundas, nec sabbata et neomenias et dies festos eorum carnaliter observamus, nec victimis pecorum sacrificamus Deo, nec Pascha in ovis et azyais similiter celebramus; et si qua alia vetera sacramenta generali vocabulo umbras futurorum appellas Apostolus (Coloss. ii, 17), quia ea significabant suo tempore revelanda, quæ nos revelata suscepimus, ut remota umbra nuda eorum luce frueremur².* De quibus singillatim nimis longum est disputare quemadmodum exuendo veterem hominem circumcidimur, non in expoliatione corporis carnis; et quos cibos vitant in pecoribus, vitamus in moribus; et exhibemus corpora nostra hostiam vivam, sanctam, Deo placentem, cui et animas nostras in desideriiis sanctis pro sanguine intelligenter effundimus, et Christi velut agni immaculati sanguine ab omni iniquitate mundamur. Qui propter similitudinem carnis peccati etiam caprino pecore³ in veteribus sacrificiis figuratur: nec

ADMONITIO PP. BENEDICTINORUM.

Tractatus adversus Judæos emendatus est ad Mss. exemplaria Vaticana tria, Cisterciensia duo, Victorinum unum, et ad editiones Am. Er. ac Lov.

Comparavimus præterea eas omnes editiones initio Retr. et Confess., tom. 1, memoratas. M.

¹ In editis, *Oratio adversus Judæos.* In Cisterciensi Ms. inscribitur, *Sermo S. Augustini contra Judæos.* In alio Mss. Cisterciensi et in uno Vaticano, *Sermo S. Aug. de incarnatione Domini, contra Judæos.* In Vaticanis aliis duobus, *Liber B. Aug. de incarnatione Domini, contra Judæos.* Liber adversus Judæos appellat etiam Beda sive Florus in Paulum ad Rom. 9 et 11, ad Galat. 3, ad Ephes. 2, ad Coloss. 2, et ad Hebr. 7. In Possidii Indiculo, cap. 1, notantur Tractatus duo adversus Judæos.

² In editis, *bonitatem Dei.* Abest, *Dei,* a Mss. et a græco textu Apostoli.

³ Omnes fere Mss., *carne præputii non circumcidimus masculinam:* cum quibus concordat Beda vulgaris.

⁴ In omnes Mss. et Beda seu Florus ad Coloss. 2. At editi, *ut remota umbra Judæorum, luce frueremur.*

⁵ Vaticani duo Mss., *hircino pecore.*

eum negat in crucis cornibus taurum, qui in illo agnoscit maximam victimam. In illo requiem cum invenimus, vere sabbatizamus : et luxæ novæ observatio, vitæ novæ est sanctificatio. Et Pascha nostrum¹ Christus est; et azyma nostrum sinceritas veritatis, formentum non habens vetustatis : et si qua alia sunt, in quibus nunc immorari opus non est, quæ illis veteribus adumbrata sunt signis, in illo habent finem, cujus regni non erit finis. In illo quippe omnia oportebat impleri, qui venit Legem et Prophetas non solvere, sed implere (*Matth. v, 17*).

CAPUT III. — 4. *Christus Legem non evacuavit arguendo, sed implendo mutavit. Mutatio veterum sacramentorum prædicta in Psalmis.* Proinde illa vetera signa rerum non evacuavit arguendo, sed implendo mutavit : ut alia essent quæ nuntiarent venisse jam Christum, quam fuerant illa quæ prænuntiabant esse venturum. Quid sibi antea vult, quod sic prænotantur quidam psalmi, quos et ipsi legunt et habent in Litterarum auctoritate sanctarum, ut in eorum titulis scriptum sit, *Pro iis quæ immutabuntur*²; textus vero eorundem psalmorum prædicat Christum : nisi quia eorum mutatio per illum futura prædicta est, per quem apparet impleta? ut populus Dei, qui nunc est populus christianus, jam non cogatur observare quæ prophetis temporibus observabantur : non quia damata, sed quia mutata sunt; non ut res ipse quæ significabantur perirent, sed ut rerum signa suis quæque temporibus convenirent.

CAPUT IV. — 5. *Christus in Psalmo quadragesimo quarto prænuntiatur.* Denique in psalmo quadragesimo quarto (nam ipse primus est eorum qui hujusmodi titulum præferunt, *Pro iis quæ immutabuntur*: ubi etiam legitur, *Canticum pro dilecto*) apertissime Christus ostenditur : *Speciosus forma præ filiis hominum. Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse æqualis Deo.* Ibi ei dicitur, *Accingere gladium tuum juxta femur* : quod in carne esset hominibus locuturus. Per gladium quippe sermo, per femur caro significatur : quia *semetipsum exinanivit, formam servi accipiens*; ut ille per divinitatem speciosus forma præ filiis hominum, etiam illud fieret per infirmitatem, quod de illo alius propheta, *Vidimus eum, et non habebat speciem, neque decorem; sed vultus ejus abjectus, et deformis positio ejus* (*Isai. LIII, 2*). Nam in eodem psalmo, quod non tantum homo, sed etiam Deus sit Christus, apertissime ostenditur, cum subditur : *Thronus tuus, Deus, in sacculum sacculi, virga æquitatis³ virga regni tui. Dilexisti justitiam et odisti iniquitatem; propterea unxit te, Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis.* Ab unctione quippe, quo græce *χρίσμα* dicitur, Christus est appellatus : ipse est Deus unctus a Deo, qui et ipsam cum cæteris sacramentis

carnelem in spiritualem mutavit unctionem. Ibi ei de Ecclesia dicitur : *Assitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumamicta varietate.* Ubi significatur linguarum varietas in omnibus gentibus : quarum tamen una et simplex fides est intus : *Omnis enim pulchritudo filie regis intrinsecus.* Quam Psalmus alloquitur dicens, *Audi, filia, et vide* : audi promissum, vide completum. *Et obliviscere populum tuum et domum patris tui.* Sic nova implentur, sic vetera commutantur. *Quoniam concupivit rex speciem tuam.* Speciem quam fecit ipse per se, non invenit in te. Quomodo enim speciosa esses ejus oculis, quando cras tuis scelerata peccatis? Ne tamen spem tuam arbitreris ponendam in homine, sequitur et dicit, *Quoniam ipse est Dominus¹, Deus tuus.* Ne formam servi spernas, ne potentis infirmitatem excelsique humilitatem derideas, *ipse est Deus tuus.* In eo quod parvus apparet, magnus latet; in umbra mortis sol justitiæ, in contumelia crucis Dominus gloriæ. Quamvis eum persecutores necent, infideles negent; *ipse est Dominus Deus tuus* : per cujus corpus immutantur, quæ antea per umbras figurabantur.

CAPUT V — 6. *Titulo Psalmi sexagesimi octavi. qui de Christi passione scriptus est, etiam mutatio prædicatur.* Psalmus quoque sexagesimus octavus habet in titulo : *Pro iis quæ commutabuntur.* Et cantatur ibi passio Domini nostri Jesu Christi, transfigurantis in se quasdam etiam voces membrorum, hoc est fidelium suorum. Non enim ipse ulla delicta habuit, sed nostra portavit : unde dicit, *Et delicta mea a te non sunt abscondita.* Ibi scriptum est et prænuntiatum, quod in Evangelio legitimus factum (*Matth. XXVII, 34, 48*): *Dederunt in escam meam fel, et in sima mea potaverunt me aceto.* Per hunc ergo immutata sunt vetera, quæ titulus Psalmi prædixerat immutanda. Quod Judæi legentes et non intelligentes, aliquid se dicere existimant, cum requirunt a nobis quomodo accipiamus auctoritatem Legis et Prophetarum, cum sacramenta non observemus quæ ibi præcepta sunt. Non observamus, quia mutata sunt : mutata sunt autem, quia mutanda prænuntiata sunt; et in eum credimus, cujus revelatione mutata sunt. Non ergo observamus sacramenta quæ ibi præcepta sunt, quia intelligimus quæ ibi prædicta sunt, et tenemus quæ ibi promissa sunt. Isti autem qui hæc nobis objiciant, adhuc amari sunt ex parentibus suis, qui dederunt in escam Domino fel, et adhuc veteres ex aceto quod ei potandum obtulerunt : et ideo non intelligunt, quia in eis impletur quod sequitur, *Fiat mens eorum coram ipsis in muscipulam, et retributionem et scandalum.* Ipsi enim felles et acidi facti sunt, felles et acidas cecæ panis vivo ministrando². Quomodo enim hæc videant, de quibus ibi prædictum est, *Excæcentur³ oculi eorum, ne videant?* et quomodo

¹ Hic editi addunt verbum, *immolatus*, quod a Mss. et Boda vulgo abest.

² Editi hic et infra, *qui immutabuntur*. At Mss. omnes et Boda constanter habent, *quæ immutabuntur*.

³ In duobus Mss. et ad oram editionis Lov., *virga directionis* : quam lectionem sequitur Augustinus, in narratione lu eundem psal. 44.

¹ Vox, *Dominus*, non in omnibus codicibus reperitur. Est apud LXX; sed ab iis abest, *Deus*.

² Sic Mss. Editi vero, *fel et acetum facti sunt, felles et acidas panis vivo epulas ministrando*.

³ Editi, *Obscurentur* : qui tamen infra, cap. 6, in concordiam redeunt cum Mss. habent, *Excæcentur*.

sunt recti, ut sursum: cor habeant, de quibus prædictum est, *Et dorsum eorum semper incurva?* Nec de omnibus hæc dicta sunt: imo vero de omnibus ad quos pertinent quæ prædicta sunt. Ad eos enim qui vel tunc ex illis crediderunt in Christum, vel nunc usque credunt, vel deinceps usque in finem sæculi credituri sunt, ista non pertinent, ad verum Israel¹ scilicet, qui videbit Dominum facie ad faciem. *Neque enim omnes qui ex Israel sunt, hi Israel sunt: neque qui sunt semen Abraham, omnes filii sunt; sed in Isaac, inquit, vocabitur tibi semen: hoc est, non ii qui filii carnis, hi filii Dei, sed filii promissionis deputantur in semen (Rom. ix, 6-8).* Sed hi pertinent ad spiritualem Sion et civitates² Judæ, id est, Ecclesias: de quibus Apostolus dicit, *Eram autem ignotus facie Ecclesiis Judæ, quæ sunt in Christo (Galat. i, 22).* Quoniam, sicut in eodem psalmo paulo post ponitur, *Deus salvam faciet Sion, et ædificabuntur civitates Judæ. Et inhabitabunt eam, et hæreditate acquirunt eam. Et semen servorum ejus possidebunt eam, et qui diligunt nomen ejus, inhabitabunt in ea.* Sed cum hæc audiunt Judæi, carnaliter accipiunt, et terram Jerusalem cogitant, quæ servit cum filiis suis: non matrem nostram æternam in cælis (*Id. iv, 25, 26*).

CAPUT VI — 7. Titulus quoque Psalmi septuagesimi noni prænuntiat mutationem. Mutationis faciendæ testimonia contra Judæos apertiora. Item psalmus septuagesimus nonus simili titulo prænotatur: *Pro iis quæ immutabuntur.* In quo psalmo inter cætera scriptum est, *Respice de cælo, et vide, et visita vineam istam: et perfice eam quam plantavit dextera tua; et super Filium hominis, quem confirmasti tibi.* Ipsa est enim vinea de qua dicitur: *Vineam ex Ægypto transulisti.* Non enim Christus aliam plantavit; sed ipsam, veniendo, in melius commutavit. Sic et in Evangelio legitur: *Malos male perdet, et vineam suam locabit aliis agricolis (Math. xxi, 41).* Non enim ait, *Eradicabit, aliamque plantabit;* sed, *eandem ipsam locabit aliis agricolis.* Eadem namque est sanctorum societate civitas Dei et congregatio filiorum promissionis, mortalium decessione ac successione complenda, atque in fine sæculi simul in omnibus immortalitatem debitam receptura: quæ alio modo in alio psalmo per olivam fructiferam significatur, et dicit, *Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei, speravi in misericordia Dei in æternum, Et in sæculum sæculi (Psal. li, 10).* Neque quia fracti sunt infideles et superbi, ac per hoc infructuosi rami, ut insereretur oleaster Gentium, ideo perire potuit radix Patriarcharum et Prophetarum. *Quia etsi fuerit, inquit Isaias, numerus filiorum Israel sicut arena maris, reliquæ salvæ fient (Isai. x, 22):* sed per eum de quo dicitur, *et super Filium hominis, quem confirmasti tibi;* et de quo repetitur, *Fiat manus tua super virum dexterae tuæ, et super Filium hominis, quem confirmasti tibi. Et non discedimus a te.* Per hunc filium hominis, id est Christum Jesum, et de suis reli-

quis, hoc est Apostolis, et aliis multis, qui ex Israelitis in Christum Deum¹ crediderunt, accedente plenitudine Gentium, vinea sancta perficitur: et in remotione veterum, atque institutione novorum sacramentorum titulus ejus psalmi, *Pro his quæ commutabuntur, impletur.*

8. Apertioribus itaque testimoniis cum eis agendum est, quæ sive consentiant, sive dissentiant, tamen sentiant. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et confirmabo super domum Jacob testamentum novum, non secundum testamentum quod constitui patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti (Jerem. xxxi, 31, 32).* Ista certe prædicta mutatio, non per Psalmorum titulos intelligentibus paucis significatur, sed manifesto præconio prophetiæ vocis exprimitur. Aperte promissum est testamentum novum, non secundum testamentum quod factum est ad populum, quando eductus est de Ægypto. Cum ergo in illo veteri testamento præcepta sint ista, quæ nos ad novum pertinentes observare non cogimur, cur non Judæi se potius in vetustate supervacanea remansisse cognoscunt, quam nobis nova promissa tenentibus; quod vetera non observemus, objiciunt? Quoniam ergo, sicut scriptum est in Cantico canticorum, *Aspiravit dies, removeantur umbræ (Cant. ii, 17);* spiritualis significatio jam luceat, carnalis celebratio jam quiescat. *Deus deorum Dominus locutus est, et vocavit terram a solis ortu usque ad occasum:* utique omnem terram ad testamentum novum, cui dicitur in alio psalmo, *Cantate Domino canticum novum; cantate Domino omnis terra.* Non ergo sicut antea ex monte Sina locutus est uni populo, quem vocavit ex Ægypto Deus deorum; sed sic locutus est, ut vocaret terram a solis ortu usque ad occasum. Quam si Judæus vellet intelligere locutionem, audiret hanc vocationem, et in eis esset quibus in eodem psalmo dicitur, *Audi, populus meus, et loquar tibi, Israel, et testificabor tibi: Deus, Deus tuus ego sum. Non super sacrificia tua arguam te; holocausta autem tua in conspectu meo semper. Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos: quoniam mæx sunt omnes bestiæ silvæ, pecora in montibus et boves; cognovi omnia volatilia cæli, et species agræ necum est. Si esuriero, non dicam tibi: meus est enim orbis terræ et plenitudo ejus. Numquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo preces tuas. Et invoca me in die tribulationis, et eruam te, et glorificabis me.* Certe et hic sacrificiorum veterum aperta mutatio est. Illa enim Deus accepturum se non fore prædixit, cultoribus suis sacrificium laudis indicavit: et hoc non quod a nobis tanquam indignis expectat laudem, sed ut in ea nobis consulat ad salutem. Nam eundem psalmum ita conclusit: *Sacrificium*

¹ Editi, in Christum Dominum. Vetus codex Cisterciensis, in Christum Dominum. Alii plerique MSS., in Christum Deum.

² Habebant editi, vota tua. Sed veteres codices omnes habent, preces tuas: et sic Augustinus ipse, Enarr. in eundem psalmum 49. Græce est ἀγὼ LXX, τὰς ἐκχάσθαι.

¹ Editi, adversum Israel. Corrigendum arbitramur, ad verum Israel.

² Editi, et civitates. Melius MSS., et civitates.

laudis glorificabit me; et ibi via est, ubi ostendam illi salutare Dei (Psal. XLIX). Quid vero est salutare Dei, nisi Filius Dei, Salvator mundi; dies Filius ex die Patre, hoc est lumen ex lumine, cujus adventus revelavit testamentum novum? Unde etiam ubi dicitur, *Cantate Domino canticum novum; cantate Domino, omnis terra. Cantate Domino, benedicite nomen ejus; statim evangelizandus ipse monstratur, atque additur, Bene nuntiate diem ex die salutare ejus (Psal. xcv 1, 2).* Ipse igitur sacerdos et victima sacrificium laudis implevit, malorum operum tribuens indulgentiam, et bene operandi largiens gratiam. Ad hoc enim Domino sacrificium laudis ab ejus cultoribus immolatur, ut qui glorietur, in Domino gloriatur (I Cor. I, 31).

CAPUT VII. — 9. *Judæi prophetias quasdam pro se non recte interpretantes. Quæ magis in Judæos quadrant Prophetarum voces.* Sed hoc Judæi cum audiunt, erecta cervice respondent: Nos sumus; de nobis hoc dictum est, nobis hoc dictum est. Nos enim sumus Israel populus Dei: nos in verbis dicentis agnoscimus, *Audi, populus meus, et loquar tibi, Israel, et testificabor tibi.* Quid sumus ad ista dicturi? Novimus quidem Israel spiritualem, de quo dicit Apostolus, *Et quicumque hanc regulam sequuntur, pax super illos et misericordia, et super Israel Dei (Galat. vi, 16):* istum autem Israel scimus esse carnalem, de quo idem dicit, *Videte Israel secundum carnem (I Cor. x, 18).* Sed ista isti non capiunt, et eo se ipsos carnales esse convincunt. Quos paululum quasi præsentibus alloqui libet: Itane vos ad eum populum pertinetis, quem vocavit Deus deoram a solis ortu usque ad occasum? Nonne vos ex Ægypto in terram Chanaan translati estis? non illuc vocati a solis ortu usque ad occasum, sed inde dispersi in solis ortum et in occasum. Nonne vos ad ejus inimicos potius pertinetis, qui dicit in psalmo, *Deus meus demonstravit mihi in inimicis meis¹, ne occideris eos, ne quando obliviscantur legis tuæ: disperge illos in virtute tua (Psal. LVIII, 12)?* Unde non obliviscentes legem Dei, sed eandem circumferentes, Gentibus ad testimonium, vobis ad opprobrium, nescientes eam populo ministratis, qui vocatus est a solis ortu usque ad occasum. An vero negabitis? et ea quæ tanta auctoritate prædicta, tanta manifestatione completa sunt, aut majore cæcitate non intuemini, aut mirabili impudentia non fatemini? Quid ergo ad illud responsuri estis, quod Isaias propheta proclamavit: *Erit in novissimis temporibus manifestus mons domus Domini, paratus in cacumine montium, et exaltabitur super colles; et venient ad eum universæ gentes, et dicent: Venite, ascendamus in montem Domini, et in domum Dei Jacob, et annuntiabit nobis viam salutis, et ingrediemur in eam; ex Sion enim lex prodiet, et verbum Domini ex Jerusalem (Isai. II, 2 et 3)?* An et hic dicturi estis, Nos sumus; quoniam audistis domum Jacob et Sion et Jerusalem? Quasi nos negemus de semine Jacob

esse Christum Dominum secundum carnem, qui significatus est vocabulo montis parati super cacumen montium, quod omnes celsitudines¹ ejus celsitudo transcendit: aut negemus Apostolos et illas Ecclesias Judææ, quæ post Christi resurrectionem in eum continuo crediderunt, ad domum Jacob pertinere: aut vero alius intelligendus sit spiritualiter Jacob, quam ipse populus christianus; qui cum sit minor natus, quam populus Judæorum, tamen cum crescendo superat², et subdit: ut impleatur quod de duobus illis fratribus in figura prædictum est, *Et major serviet minori (Gen. xxv, 23).* Sion autem et Jerusalem quamvis spiritualiter intelligatur Ecclesia, magis tamen adversus istos idoneum testimonium est, quia ex isto loco, ubi Christum crucifixerunt, et lex et verbum Domini processit ad Gentes. Lex enim quæ illis per Moysen data est, de qua superbius extolluntur, et de qua melius convincuntur, non intelligitur prodisse de Sion et Jerusalem, sed de monte Sina. Ad terram quippe promissionis, ubi est Sion³, quæ appellatur etiam Jerusalem, post quadraginta annos cum ipsa Lege venerunt: non autem ibi eam vel inde acceperunt⁴. Evangelium vero Christi, et Lex fidei, quod certum est, inde processit. Sicut etiam ipse Dominus, posteaquam resurrexit, loquens discipulis suis, et ostendens prædicta divinorum eloquiorum in se esse completa: *Quoniam sic scriptum est, inquit, et sic oportuit Christum pati, et resurgere a mortuis die tertio, et prædicari in nomine ejus penitentiam et remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Jerusalem (Luc. xxiv, 46, 47).* Ecce quod prophetavit Isaias dicens: *Ex Sion enim lex prodiet, et verbum Domini ex Jerusalem,* Ibi enim veniens desuper secundum Domini pronissionem Spiritus sanctus, eos quos tunc una domus continebat, implevit, et loqui linguis omnium gentium fecit (Act. II, 1-6): et inde exierunt prædicare Evangelium in notitiam omnium gentium. Sicut enim Lex illa, quæ processit de monte Sina, quinquagesimo die post celebratum Pascha conscripta est digito Dei, quo significatur Spiritus sanctus: ita Lex ista, quæ processit de Sion et Jerusalem, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis sanctorum Evangelistarum scripta est per Spiritum sanctum, quinquagesimo die post verum Pascha passionis et resurrectionis Domini Christi; quo die Spiritus sanctus est missus, qui fuerat⁵ ante promissus.

10. *Ite nunc, o Israelitæ secundum carnem, non secundum spiritum; ite nunc, et adhuc contradicite apertissimæ veritati: et cum auditis, Venite, ascendamus in montem Domini, et in domum Dei Jacob; dicite, Nos sumus; ut cæci offendatis in montem, ubi*

¹ Editi, *celsitudines eorum ejus celsitudo transcendit. Vetus, eorum, ex univ. auctoritate Cisterciensium Mss.*

² Vaticani duo Mss., *tamen eum transcendit, superat.*

³ Nomen, *Sion*, hic in editis omissum, restituitur ex Mss.

⁴ Omnes codices Mss. omittunt, *non autem ibi eam, vel inde acceperunt.*

⁵ Editi, qui fideliter fuerat. Albest, fideliter, a Mss.

¹ Ita Mss., nec aliter legit Augustinus, Enarr. in hunc psalmum 88. Al editi ferebant, *demonstra mihi inter inimicos meos.* Et infra, *disperge illos in veritate tua.*

colitica facie pejus perdati frontem. Si vere vultis dicere ; Nos sumus ; ibi hoc dicite, ubi auditis, *Ab iniquitatibus¹ populi mei ductus est ad mortem (Isai. LIII, 8)*. De Christo enim dictum est, quoniam vos in parentibus vestris duxistis ad mortem ; qui sicut ovis ad immolandum ductus est, ut Pascha, quod nescientes celebratis, nescientes sacrificando impletis². Si vere vultis dicere, Nos sumus ; tunc dicite, quando audivitis, *Incrassa cor populi hujus, et aures eorum oppleta, et oculos eorum grava (Id. VI, 10)*. Tunc dicite, Nos sumus ; quando auditis, *Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, et contradicentem (Id. LXX, 2)*. Tunc dicite, Nos sumus ; quando audivitis, *Excrescentur oculi eorum ne videant, et dorsa eorum semper incurva (Psal. LXXVIII, 24)*. In his atque hujusmodi propheticis vocibus dicite, Nos sumus ; ubi sine ulla debitatione vos estis : sed sic cæci estis, ut esse vos dicatis ubi non estis, et non vos agnoscatis ubi estis.

CAPUT VIII. — 11. *Judæorum a Deo dimissio per Issiam prænantata*. Sed in hæc manifestiora quæ dicitur sum, paulisper attendite. Certe cum auditis in bono Israel, dicitis, Nos sumus ; et cum auditis in bono Jacob, dicitis, Nos sumus. Et cum a vobis causa requiritur, respondetis, Quoniam Jacob ipse est et Israel, ex quo patriarcha propagati sumus, unde merito patris nostri appellatione censemur. Non ergo vos alto et gravi somno dormientes, ad spiritualia quæ non capitis excitamus ; neque nunc quomodo spiritualiter accipienda sint ista vocabula, vobis in auditu et visu spirituali surdis et cæcis persuadere conamur. Nempe sicut vos fatemini, et lectio libri Geneseos manifeste declarat, unus homo erat Jacob et Israel (Gen. XXXII, 28) ; et unde gloriamini, ipsa est domus Jacob, quæ domus est Israel. Quid ergo est, quod idem ipse propheta, cum prænantasset montem futurum paratum in cacumine montium, ad quem venturæ essent universæ gentes ; quia non de monte Sina uni genti, sed de Sion et Jerusalem lex et verbum Domini processurum esset omnibus gentibus ; quod manifestissime in Christo et Christianis videmus impletum : paulo post dicit, *Et nunc tu, domus Jacob, venite, ambulemus in luce³ Domini ?* Hic profecto dicitis, ut soletis, Nos sumus ; sed quod sequitur, paulisper attendite, ut cum dixeritis quod vultis, etiam quod non vultis audiat. Nam Propheta conjungit et dicit, *Dimisit enim plebem suam, domum Israel (Isai. II, 5, 6)*. Hic dicite, Nos sumus ; hic vos agnoscite, et nobis quia ista commemoravimus, ignoscite. Si enim libenter auditis, ad vestrum dicuntur alloquium ; si vero indignanter auditis, ad vestrum dicuntur opprobrium. Dicantur tamen oportet, sive volentibus, sive nolentibus vobis. Ecce, non ego, sed propheta quem legitis, per quem Deum locutum non potestis negare, quem de auctoritate divinarum Scri-

pturarum non potestis auferre, quemadmodum illi Dominus imperavit, exclamavit vehementer, et sicut tuba exultat vocem suam (Isai. LVIII, 1), vosque increpat, dicens : *Et nunc tu, domus Jacob, venite, ambulemus in luce Domini*. Occidistis Christum in parentibus vestris. Tamdiu non credidistis, et contradixistis : sed nondum peristis, quia nondum de corpore existis ; et nunc habetis spatium poenitendi, et nunc venite. Olim quidem debulistis, sed et nunc venite : nondum finiti sunt dies, cui nondum venit ultimus dies. Aut si vos tanquam domum Jacob Prophetam secutos, jam in luce Domini creditis ambulare, domum Israel quam dimisit ostendite. Nos enim utrosque monstramus, et quos ex illa domo vocando discreverit, et quos illic remanentes dimiserit. Vocavit enim inde non solum Apostolos, sed etiam post Christi resurrectionem populum magnum ; unde superius jam diximus : dimisit autem illos, quos etiam vos non credendo imitamini ; et vos ipsos, qui eos imitando in eadem pernicie demoramini. Aut si vos estis quos inde vocavit, ubi sunt quos dimisit ? Non enim potestis dicere, quod nescio quam aliam gentem dimiserit ; cum Propheta clamet : *Dimisit enim plebem suam, domum Israel*. Ecce quod estis, non quod vos esse jactatis. Dimisit enim et vineam, de qua expectavit ut faceret uvam, fecit autem spinas ; et mandavit nubibus suis ne pluerent super eam imbrem. Sed etiam inde eos vocavit, quibus dicit : *Judicate inter me et vineam meam (Id. V, 2-6)*. De quibus et Dominus ait : *Si ego in Beelzebub ejicio dæmonia, filii vestri in quo ejiciunt ? Ideo ipsi judices erunt vestri (Matth. XII, 27)*. Quibus hoc promittens : *Sedebitis, inquit, super duodecim sedes, judicantes duodecim tribus Israel (Id. XIX, 28)*. Sedebit itaque domus Jacob, quæ in luce Domini vocata ambulavit, judicare domum Israel, hoc est, plebem ipsius quam dimisit. Quomodo enim juxta eundem prophetam, *Lapis quem reprobaverunt edificantes, hic factus est in caput anguli (Isai. XXVIII, 16, et Psal. CXVII, 22)* ; nisi quod ex circumcissione et præputio populi tanquam parietes de diverso venientes, in angulo sibimet tanquam in pacis osculo copulantur ? Unde dicit Apostolus : *Ipsæ est enim pax nostra, qui fecit utraque unum (Ephes. II, 14)*. Qui ergo ex domo Jacob sive Israel vocantem secuti sunt, ipsi sunt lapidi angulari coherentes, et in Domini luce ambulantes : quos vero ibi dimisit, ipsi sunt ruina edificantes, et angularem lapidem reprobantes.

CAPUT IX. — 12. *Dimissio Judæorum clarius prædicta per Malachiam. Sacrificium Christianorum ubique in terra et in cælo offertur*. Postremo si hæc verba prophetica secundum cor vestrum in alium sensum detorquere conamini, o Judæi, contra salutem vestram resistentes Filio Dei ; si hæc, inquam, verba sic vultis accipere, ut eadem sit plebs et domus Jacob vel Israel, et vocata et dimissa ; non in aliis vocata, in aliis dimissa, sed universa propterea vocata, ut ambularet in luce Domini ; quoniam propterea erat dimissa, quod non ambularet in luce Domini ; aut certe sic in aliis vocata, in aliis

¹ Editi, *Ob iniquitate*. At Mss., *Ab iniquitatibus* : quod respondet græco LXX.

² Ita Mss. At editi, *nescientes in pœude celebratis, nolis per Christum, qui est quæz Dei, consecraretur, nam pascha vestrum immolatus est Christus*.

³ Sic plures Mss. juxta LXX. At editi, *in lucem*.

dimissa, ut nulla facta separatione mensæ Dominicæ, ad Christi sacrificium pertinente¹, sub eisdem veteribus sacramentis essent utriusque, et ii scilicet qui in luce Domini ambulantes ejus præcepta servarunt, et ii qui justitiam respicientes ab eo deseri meruerunt: si hæc ergo sic intelligere vultis, quid dicturi estis, et quomodo alium prophetam intellecturi, qui vobis omnino hanc amputat vocem, tanta manifestatione clamantem, *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, et sacrificium non accipiam de manibus vestris. Quia ab oriente sole usque in occidentem nomen meum clarum factum est in gentibus; et in omni loco sacrificium offertur nomini meo, sacrificium mundum: quoniam magnum nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens* (Malach. i, 10, 11). Qua tandem voce tantæ rerum evidentia reclamatis? Quid vos amplius nimis impudenter extollitis, ut graviore ruina miserabilius pereatis? *Non est mihi voluntas in vobis, dicit, non quicumque, sed Dominus omnipotens.* Quid tantum de Abrahamæ semine gloriamini, qui ubicumque auditis Jacob aut Israel, aut domum Jacob vel domum Israel, cum aliqua laude dici, contenditis hoc non potuisse dici, nisi de vobis? cum Dominus omnipotens dicat, *Non est mihi voluntas in vobis, et sacrificium non accipiam de manibus vestris.* Certe hic negare non potestis, non solum illum non accipere sacrificium de manibus vestris, sed nec vos illi offerre manibus vestris. Locus enim unusest lege Domini constitutus, ubi manibus vestris sacrificia jussit offerri, præter quem locum omnino prohibuit. Hanc ergo locum quoniam pro vestris meritis amisistis, etiam sacrificium quod ibi tantum licebat offerri, in locis offerre aliis non audetis. Ecce omnino impletum est quod ait Propheta, *Et sacrificium non accipiam de manibus vestris.* Nam si in terrena Jerusalem maneret vobis templum et altare, posses dicere in eis hoc esse completum, quorum iniquorum inter vos constitutorum sacrificia Dominus non acceptat; aliorum vero ex vobis atque in vobis acceptare sacrificia, qui Dei præcepta custodiunt. Hoc non est cur possit dici, ubi nullus omnino vestram est, qui secundum Legem, quæ de monte Sina processit, manibus suis sacrificium possit offerre. Neque hoc ita prædictum et impletum est, ut vos prophetica sententia respondere permittat, Quia manibus non offerimus carnem, sed corde et ore offerimus laudem, secundum illud in Psalmo: *Immola Deo sacrificium laudis* (Psal. xlix, 14). Etiam hinc contradicit vobis, qui dicit, *Non est mihi voluntas in vobis.*

13. Deinde ne existimetis, non offerentibus vobis, nec illo accipiente de manibus vestris, Deo sacrificium non offerri; quo quidem ille non eget, qui bonorum nostrorum nullius indiget: tamen quia sine sacrificio non est, quod non illi, sed nobis utile est, adjungit et dicit, *Quia ab oriente sole usque in occidentem nomen meum clarum est factum in gentibus; et in omni loco sacrificium offertur nomini meo, sacrificium*

mundum: quoniam magnum nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens. Quid ad hæc respondetis? Aperite oculos tandem aliquando, et videte, ab oriente sole usque in occidentem, non in uno, sicut vobis fuerat constitutum, sed in omni loco offerri sacrificium Christianorum; non cuilibet deo, sed ei qui ista prædixit, Deo Israel. Unde et alibi dicit Ecclesie suæ: *Et qui eruit te, ipse Deus Israel, universæ terræ vocabitur* (Isai. lrv, 5). Scrutamini Scripturas, in quibus putatis vos habere vitam æternam (Joan. v, 39). Et profecto haberetis, si Christum in eis intelligeretis, et teneretis. Sed perserutamini eas: ipsa testimonium perhibent de hoc sacrificio mundo, quod offeritur Deo Israel; non ab una gente vestra, de cujus manibus non se accepturum prædixit; sed ab omnibus gentibus, quæ dieunt, *Venite, ascendamus in montem Domini* (Isai. ii, 3). Nec in uno loco, sicut vobis præceptum erat in terrena Jerusalem; sed in omni loco, usque in ipsam Jerusalem¹. Nec secundum ordinem Aaron, sed secundum ordinem Melchisedec. Christo enim dictum est, et de Christo tanto ante prædictum est, *Juravit Dominus, et non pœnitabit eum, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec* (Psal. cix, 4). Quid est, *Juravit Dominus*; nisi, inconcussa veritate firmavit? et quid est, *non pœnitabit eum*, nisi, hoc sacerdotium nulla omnino ratione mutabit? Neque enim sicut hominum, pœnitet Deum: sed Dei dicitur pœnitentia, quamvis ab illo instituta, rei ejusque mutatio, quæ credebatur esse mansura. Proinde cum dicit, *Non pœnitabit eum, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec*; satis ostendit eum pœnituisse, hoc est, eum mutare voluisse sacerdotium quod constituerat secundum ordinem Aaron: sicut de utroque videmus impletum, Nam et Aaron sacerdotium jam nullum est in aliqua templo, et Christi sacerdotium in æternum perseverat in cælo.

14. Ad hanc ergo lucem Domini vocat vos Propheta, cum dicit, *Et nunc tu, domus Jacob, venite, ambulemus in luce Domini. Tu, domus Jacob, quam vocavit et elegit; non Tu, quam dimisit. Dedit enim plebem suam, domum Israel.* (Isai. ii, 3, 6). Quicumque inde venire vultis, ad hanc pertinebitis, quam vocavit; illa carebitis, quam dimisit. Lux quippe Domini, in qua ambulant gentes, illa est de qua idem propheta dicit, *Dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque in fines terræ* (Id. xlix, 6). Cui hoc dictum est, nisi Christo? de quo impletum est, nisi de Christo? Non est ista lux in vobis, de quibus identidem dictum est: *Dedit illis Deus spiritum compunctionis; oculos, ut non viderent; et aures, ut non audiant, usque in hodiernum diem* (Rom. xi, 8). Non est, inquam, in vobis hæc lux: ideo nimia cæcitate lapidem reprobatis, qui factus est in caput anguli. Ergo, *Accedite ad eam, et illuminamini* (Psal. xxxiii, 6). Quid est, *Accedite*; nisi, credite? Quo enim eatis, ut ad eum accedatis; cum ille sit lapis de quo Daniel propheta dicit, quod crescendo tam

¹ Sic Mss. Editi vero, *pertinentis*. Forte legendum, *pertinentes sub eisdem veteribus*, etc.

¹ Ad eam, ad Hebr. 7, *usque in ipsa Jerusalem*: id est, etiam in ipsa Jerusalem, in cælo.

magnus mons factus sit, ut impleret universa u faciem terræ (*Dan. ii, 35*)? Sic enim et gentes quæ dicunt, *Venite, ascendamus in montem Domini*, nusquam terrarum pergere et pervenire contendunt. Ubi sunt, ibi ascendunt : quia in omni loco sacrificium offertur secundum ordinem Melchisedec. Et sicut alius propheta dicit, *Exterminat Deus omnes deos gentium terræ, et adorant eum unusquisque de loco suo* (*Sophon. ii, 11*). Cum ergo vobis dicitur, *Accedite ad eum* : non vobis dicitur, Naves aut jumenta præparate, et vestris victimis onerate, et de tam longinquo pergite ad locum ubi Deus sacrificia vestræ devotionis acceptet ; sed, *Accedite ad eum qui in vestris auribus prædicatur, accedite ad eum qui ante oculos vestros glorificatur. Ambulando non laborabitis : ibi enim acceditis, ubi creditis.*

CAPUT X. — 15. *Qua charitate invitandi Judæi ad fidem.* Hæc, charissimi¹, sive gratanter, sive in-

¹ Editi, *fratres charissimi*. Abest, *fratres*, a Mss. nec apud Augustinum facile occurrunt junctæ simul hæc duæ

dignanter audiant Judæi, nos tamen ubi possumus, cum eorum directione prædicemus. Nec superbe gloriamur adversus ramos fractos : sed potius cogitemus, cujus gratia, et quanta misericordia, et in qua radice inserti sumus ; ut non alta sapientes, sed humilibus consentientes (*Beda seu Florus, ad Rom. xi*), non eis cum præsumptione insultando, sed cum tremore exultando dicamus (*Psal. ii, 11*). *Venite, ambulemus in luce Domini, quoniam magnum nomen ejus in gentibus.* Si enim audierint et obaudierint, erunt inter eos quibus dictum est : *Accedite ad eum, et illuminamini* (*Rom. xi*) ; et vultus vestri non erubescant. Si autem audiunt et non obaudiunt, vident et invident, inter eos sunt de quibus dictum est : *Peccator videt, et irascetur ; dentibus suis frendet, et tabescet* (*Psal. cxl, 10*). *Ego autem, dicit Ecclesia Christo, velut oliva fructifera in domo Domini, speravi in misericordia Dei in æternum, et in sæculum sæculi* (*Psal. li, 10*).

voce, *fratres charissimi*, præter quam in suppositiis sermonibus.

SEQUUNTUR

OPERA ADVERSUS MANICHÆOS,

QUÆ AUGUSTINUS TEMPORE PRESBYTERII AC EPISCOPATUS SUI CONSCRIPSIT.

His etiam subjicitur index aliorum Opusculorum, quibus in eosdem hæreticos ante summum presbyteratum ex professo egit, necnon cæterorum in quibus ipsos obiter quocumque tempore reprehendit.

ADMONITIO

IN OPUSCULUM SUBSEQUENS.

Librum de Utilitate credendi recenset Augustinus primum eorum quos edidit tempore sui presbyteratus. Hanc vero dignitatem Hippone suscepit sub initium anni 391 ; quod jam alias demonstravimus in secundi tomii præfatione, ad Augustini epistolas 8, 9, etc.

Opus Honorati causa scripsit, ut a Manichæorum errore amicum revocaret, quem olim in eorum laqueos ipse conjecerat, sicuti sub libri exordium constat. Deceptus fuerat Honoratus speciosis illis Manichæorum pollicitationibus, quibus se nihil nisi quod ratione evidens et apertum fieret, docturos promittebant : irridebatque ille in catholicæ Ecclesiæ disciplina, quod fides hominibus imperaretur, nec verum eis ratione demonstraretur. Cum igitur falsa veritatis specie illusos, non temporalis commodi gratia inductus adhæreret errori, sicque magis deceptus ab hæreticis, quam hæreticus esset ; speravit Augustinus fore ut illum ad veram religionem adduceret, si modo ostenderet, Manichæos sacrilege ac temere in eos inveli, qui catholicæ fidei auctoritatem sequentes, antequam illud verum, quod pura mente conspiciatur, intueri queant, credendo præmuniuntur, et illuminaturo præparantur Deo. Id autem sic præstat hoc in opere, ut Veteris quoque Testamenti, cujus illi maxime reprehensione commovebant imperitos, patrocinium suscipiat.

Augustini labori studioque optatus erga Honoratum respondit eventus ; si tamen is est, ut Rivius arbitratur, qui ab urbe Carthagine scribebat ad Augustinum circa annum 412, et varias illi quæstiones enodandas proponebat. Quamvis enim Honoratus iste necdum Baptismum percepisset, illæ tamen quæ ab eo proponuntur quæstiones minime redolent manichæum, nec de Manichæis nisi ex occasione loquitur ipsi Augustinus, et tantum de iis quos ipse censeret hæreticos. Istum ipsum Honoratum, cui Augustinus epistolam 140 scribit, presbyterum Cassiodorus nuncupat : qui forte ad presbyteratum proventus postea fuerit. Loquitur Augustinus in epistola 83, de morte alterius cujusdam Honorati presbyteri. Sub finem quoque vitæ suæ scripsit epistolam 223 ad Thabennensem episcopum ejusdem nominis.

De libro subsequente vide lib. 1, cap. 14, Retractationum, tom. 1, col. 603, n. 1, et verbis Jam vero, usque ad col. 608, n. 6, verbis, Idem videretur esse. M.